

Кошарах і Сичавці.

Всі ці села розташовані уздовж узбережжя Тилігулського лиману. Під час проведення експедиції особливо відзначився осавул УК В.П.Батенко.

У результаті дослідження було виявлено понад трьохсот п'ятидесяти надмогильних пам'яток, які датуються кінцем XVIII – середною ХХ ст. На жаль стан цих пам'яток народної архітектури жахливий. Внаслідок проведеної роботи вироблено наступні рекомендації:

- Управлінню охорони об'єктів культурної спадщини Одеської області занести виявлені об'єкти до списку пам'яток, що охороняються державою;

- місцевим сільським і районним радам врахувати в проектах місцевих бюджетів статтю щодо фінансування охоронних заходів з метою збереження кам'яних надмогильних пам'яток.

Вирішено продовжити дослідження об'єктів історичної спадщини і в інших районах Одеської області, а також виконуючи Указ Президента України "Про заходи щодо розвитку туризму і курортів в Україні", розпочати роботу по інвентаризації туристично-привабливих місць для подальшої розробки тематичних екскурсійних маршрутів в районах області.

Кінний підрозділ. 2 січня 2006 р. було створено кінний підрозділ у с. Фонтанка Комінтернівського р-ну, отаманом якого став Селюков П.М.

Козаки підрозділу протягом 2006–2007 рр. безкоштовно навчали дітей с. Фонтанка верховій їзді, та основам вольтижування і джигітування. Також здійснювались кінні патрулювання по прилежних лісосмугах, з метою недопустити їхньої вирубки та пошкоджень. Старшина Чорноморського Гайдамацького З'єднання розробляє проект створення власного кінно-спортивного клубу та школи.

Досвід діяльності Чорноморського Гайдамацького З'єднання може стати корисним для інших козацьких товариств в Україні, що в свою чергу буде сприяти якісному підвищенню значення і ролі сучасного Українського козацтва.

(Фото див. кольорову вкладку, сторінка 186)

Sergiy Gutsaljuk, Vadim Kirov
Odesa gajdamak's in 2006-2007

In the article the information on activity of "the Black Sea Gajdamak division» in 2006-2007 is offered, including one on actions concerning protection of the environment, public order and frontiers and also on, research and educational work, with youth.

УДК 930.272:357.1-058.22“17-20”

Тетяна Подкупко

**ЕКСПОЗИЦІЇ В МУЗЕЇ КНИГИ ОДНБ ім. ГОРЬКОГО ПІД ЧАС
VIII ВИСТАВКИ-ФОРУМУ “УКРАЇНСЬКА КНИГА НА ОДЕЩИНІ”**

До уваги читачів пропонується інформація про виставки “Шляхи і роздоріжжя Д.І. Багалія: до 150-річчя від дня народження” (з колекції ВРВР ОДНБ і заслуженого працівника культури України Тараса Максим’юка) і “Оберегі української духовності” (з колекції ВРВР ОДНБ), які проходили в Музеї книги Одеської державної наукової бібліотеки ім. М.Горького у 2007 р.

У середині травня, коли красу і чарівність нашого причорноморського міста підкреслюють квітучі п’янким ароматом дерева, стало вже традицією проведення Всеукраїнської виставки-форуму “Українська книга на Одещині”. Організаторами акції є Міністерство культури і мистецтв України, Одеська обласна державна адміністрація, виконавчий комітет Одеської міськради, Українська асоціація видавців та книгорозповсюджувачів, Одеська державна наукова бібліотека ім. М.Горького. 17-19 травня 2007 р. відбулася восьма зустріч представників провідних видавництв України, наукової і творчої еліти, популяризаторів книги.

Серед низки цікавих заходів - круглих столів, дискусій, ділових і творчих зустрічей, презентацій нових видань та видавничих проектів, - у дні роботи форуму будуть експонуватись дві виставки: “Шляхи і роздоріжжя Д.І. Багалія: до 150-річчя від дня народження” (з колекції ВРВР ОДНБ і заслуженого працівника культури України Тараса Івановича Максим’юка) та “Оберегі української духовності” (з колекції ВРВР ОДНБ).

“Шляхи і роздоріжжя Д.І. Багалія: до 150-річчя від дня народження”. Стало вже традицією під час роботи всеукраїнського форуму “Українська книга” проводити спільні виставки експонатів з колекцій відділу рідкісних видань і рукописів ОДНБ ім. М. Горького та заслуженого працівника культури України Тараса Івановича Максим’юка.

Цьогорічна виставка присвячена ювілею Дмитра Івановича Багалія (1857–1932) – українського історика і громадського діяча, професора, ректора Харківського університету (1906–1910), голови Харківської міської думи (1914–1917), академіка і керівника історико-філологічного відділу ВУАН (з 1919 р.), засновника харківської науково-дослідної кафедри історії України та Інституту історії української культури й Інституту Т.Г.Шевченка, голови Центрального архівного управління при ВУЦВК (1920–1930-ті рр.). Д. Багалій один з найвидатніших українських діячів кінця ХІХ – початку ХХ ст., який одночасно зі своїми університетськими та громадськими обов’язками очолював правління Харківської публічної бібліотеки, був засновником відділу рідкісних видань і рукописів. Він автор першої перспективної програми діяльності бібліотеки за напрямком колекціонування рукописних та книжкових цінностей, їх наукового розкриття, один із засновників фонду україніки.

Д.І.Багалій мав понад 200 наукових праць, найцінніші з яких експонуються на виставці в Музеї книги.

Перший розділ виставки присвячено формуванню Д.Багалія як вченого. Наприкінці ХІХ ст. у багатьох країнах світу, зокрема, і в

Російській та Австро-Угорській імперіях, на академічний рівень вийшли регіональні дослідження. Посилився інтерес до історії України і її окремих регіонів. Історичні погляди Д.Багалія склалися під впливом видатного науковця В.Антоновича, що яскраво відбилось у перших фундаментальних працях, які представлено на виставці - "История Северной земли до половины XIV века" (1882), "Очерки по истории колонизации и быта степной окраины Московского государства" (1887).

На виставці у розділі "Д.Багалій і видатні діячі епохи" експонуються дуже популярні серед дослідників, краєзнавців, істориків і філологів листи Д.Багалія з особового фонду видатного українського бібліографа Михайла Федоровича Комарова (1844-1913). Загалом у відділі рідкісних видань і рукописів зберігається 920 аркушів машинописних копій листів до М.Комарова від 200 кореспондентів. Всі вони були яскравими, харизматичними представниками українських громадських і культурних організацій кінця XIX – початку XX ст. Одним з активних дописувачів М.Комарову був Д.Багалій. У цих листах віддзеркалені важливі історичні факти, колорит епохи, теми, які найбільше турбували тодішніх інтелігентів, питання, якими переймались, події, які залишали найяскравіше враження. Невимушеність дружніх епістолярій дозволяє простежити особисті вподобання, захоплення, наукові інтереси як М.Комарова, так і Д.Багалія.

У цьому ж розділі виставки демонструється низка найцінніших видань, із дарчими написами самого Д.Багалія М.Комарову, професору В.Надлеру, Л.Смоленському.

Як історика Дмитра Івановича цікавило минуле окремих регіонів нашої держави, здебільшого, Слобідської, Лівобережної та Південної України XV–XVIII ст. Невелика частина цих праць представлена на виставці в розділі: "Краєзнавчий доробок". Серед них – "Заселение Харьковского края" (1889), "Очерк из русской истории. – Т. 2. – Монографии и статьи по истории Слободской Украины" (1913), "Історія Слобідської України" (1918).

Питання колонізації південної України займали провідне місце в дослідженнях Д.Багалія. На його думку, фактором народної колонізації півдня України, що існувала задовго до урядової, було запорозьке козацтво. Саме козацтво відіграло важливу роль у заселенні Лівобережної і Слобідської України. Багалій ідеалізував соціальний уклад козацтва, приділяв значну увагу географічному фактору в його появі. Ці погляди відображено у представлених на виставці виданнях: "Колонизация Новороссийского края и первые его шаги по пути культуры" (1889), "Магдебургское право в Левобережной Малороссии" (1892), "Украинская старина" (1896), "Заселення Південної України і перші початки її культурного розвитку" (1920).

До уваги читачів на виставці, представлена одна з найвідоміших праць Д.Багалія "Нарис української історіографії" (1923–1925). Його видання розкривають універсальність генія–дослідника. Самі назви свідчать про широту його наукових інтересів: "Удельный период и его

изучение” (1883), “Опыт истории Харьковского университета (по⁵ неизданным материалам)” (1894, 1896), “Декабристи на Україні” (1926), “Український мандрівний філософ Г.Сковорода” (1926).

Книжкові знаки на виданнях можуть розповісти відвідувачам про те, що твори Д.Багалія зберігались у книжкових колекціях таких шанованих одеських книголюбів, як М.Комаров, і книгозбірнях таких знаних організацій минулого і позаминулого століть, як Одеська “Просвіта”.

Дмитро Іванович Багалій був не лише видатним учнем, а й талановитим вчителем. На виставці представлені деякі роботи його видатних учнів – академіка, доктора історичних наук Михайла Слабченка і першого доктора наук з історії України – Олександра Оглобліна. Д.Багалій та М.Слабченко заснували історико-дослідницькі центри у Харкові та Одесі. Дмитро Іванович називав у 1920-ті рр. М.Слабченка та О.Оглоблина двома головними представниками новаторських підходів до вивчення минулого України.

У 1930-х рр. Д.І.Багалій зазнав переслідувань як “буржуазний націоналіст”. Деякі його роботи надовго осіли в “спецхранах”.

Ім'я видатного дослідника золотими літерами вкарбоване в книгу буття українського народу. Д.І.Багалій залишив нащадкам значну духовну скарбницю, повну перлин мудрості і знань.

“Оберегі української духовності” (з колекції ВРВР ОДНБ). Метою цієї виставки було продемонструвати багатство змісту й оформлення українських рукописних і друкованих книг XVI-XVIII ст. на прикладі примірників, що зберігаються у відділі рідкісних видань і рукописів ОДНБ. Експозиція допомогала відвідувачам збагнути складність кропіткої, тривалої і виснажливої праці наших пращурів над Книгою, продемонструє звичаї і традиції, духовні пріоритети українського народу у XVI-XVIII ст.

Експозиція розпочилась із родзинки недрукованої Україніки – рукопису кінця XVII – початку XVIII ст. Він складається з низки невеликих за обсягом зшитків. Текст написано українською мовою, так званим скорописом, або “канцелярським письмом”, що був ужитку в другій половині XVII-XVIII ст. Дерев'яна оправа обтягнута шкірою, вціліла одна мідна застіжка. Перші аркуші окремих зошитів прикрашено українським орнаментом. Більшу частину збірки становлять твори, характерні для XVII ст., це – богословські, юридичні, історичні, географічні, літературні матеріали, які відповідали духовним потребам тодішнього суспільства. Центральний документ збірки – список “Переяславських статей 1659 р.”, які було прийнято за гетьманства Юрія Хмельницького.

Окремий розділ виставки представляє рукописні етнографічні матеріали, зібрані у XIX – на початку XX ст. у Південній Україні. Це пісні, прислів'я, приказки про різні аспекти життя, складну і суперечливу долю, сенс буття, кругообіг у природі, про невмирущу славу козацтва, захоплення військовими перемогами. Рукописи просякнуті українським національним колоритом, шануванням традицій пращурів.

Традиційно підвищеним інтересом відвідувачів Музею книги користуються рідкісні оригінальні описові твори з географії, етнографії, картографії України. На виставці, зокрема, представлено рукописний Атлас Дніпра, який було створено 1784 р. експедицією на чолі з капітаном другого рангу Савою Коковцовим.

До уваги відвідувачів пропонувалось економіко-господарські матеріали, які містить в “Памятной книге Новороссийского казацкого войска”.

Видовищними є описи України, складені подорожніми іноземцями, які з різних причин мандрували світами. Нам у спадок у друкованому вигляді залишились їх неординарні записи й свідчення про побачене. Серед цих творів: багато ілюстрований “Атлас Європи з 30 окремими картами європейських держав” (Кельн, 1592 р.) і “Опис України” французького військового інженера Гійома Левассера де Боплана (Руан, 1660 р.).

Будь-яка книга в XVI-XVIII ст. була справжнім мистецьким витвором. Про це яскраво свідчать палітурки. На традиції книгодрукування серйозно вплинули традиції рукописної книги. Перші українські стародруки мають такий же ошатний вигляд, як і їхні рукописні “сестри” зазначеного періоду. Майстри-палітурники нерідко створювали обкладинку як дивовижний витвір мистецтва. Книга мала застіжки, зав'язки, що оберігали дошки й сторінки від пошкодження. Зразки таких палітурок представлено на виставці, зокрема, два Службника (Господні літургії), що побачили світ у Сірятині в 1604 і 1606 рр.

Існують певні традиції не лише в прикрашенні обкладинок, а й у внутрішньому оздобленні книги, що формувались століттями на території України. Саме видання XVI-XVII ст. вражають різноманітністю орнаменту і прикрас, рясніють заставками, кінцівками, ініціалами, внесенням до візерункових вставок елементів рослинного характеру. Кириличні шрифти носять художній характер, зокрема, округлість форм, нетрадиційний нахил літер. Це була одна з особливостей, що відрізняла українську книгу того періоду. Саме таке оздоблення притаманне “Службнику чи господній літургії”, видання Києво-Печерської Лаври 1620 року, “Октоїху” (“Шестиденнику”), що вийшов у світ у 1689 р. у друкарні Львівського братства тощо.

У відділі зберігаються прижиттєві видання видатного вченого, літератора, церковного і громадського діяча, ректора Києво-Могилянської колегії Іоанникія Галятовського. На виставці демонструються “Ключ Разумения” і “Наука о сложении казаній”. Зазначені твори друкувались в Києво-Печерській лаврі. За змістом це певного роду настанови з риторики із теоретичними і практичними порадами. Вельми цікаві окремі нотатки про явища природи, про будову тіла людини та інші відомості, які є джерелом пізнання тогочасного стану природничих наук. “Ключ Разумения” зазнав кілька перевидань.

Бібліотека пишається тим, що її фонд зберігають прижиттєві видання творів Петра Могили (1597–1647) – видатного українського церковного і культурного діяча, мислителя. Однією з родзинок колекції стародруків відділу рідкісних видань і рукописів є “Евангеліє учительное”. Твір було надруковано у 1637 р. Видання містить сорок

вісім маленьких гравюр. Крім того, стародрук прикрашено двома великими гравюрами, де зображено Розп'яття і портрет патріарха Каліста. За змістом “Євангеліє учительное” – це збірка повчань на недільні дні протягом усього року, на окремі свята. Повчання були вибрані переважно з творів Іоанна Златоуста. Уклали збірку спочатку – патріарх константинопольський Каліст, який жив у середині XIV ст., а пізніше його наступник патріарх Філофій. Повчання перекладені спочатку з грецької мови на слов'янську в XIV-XV ст. В XVII ст. Віленське братство, здійснило переклад із грецької і слов'янської мов на тодішню українську й видало його у 1616 р. Саме цей варіант “Євангелія учительного” і перевидав Петро Могила. Однак, як сам зазначав, “допустив окремі зміни” у тексті. Стародрук цінний як пам'ятка мистецького оформлення книги. “Євангеліє учительное” було дуже гарно видано, особливо це стосується художнього оздоблення. Крім кіноварі й фігурних ініціальних літер, книга містить мініатюри і заставки.

Бібліотека має в гарному стані примірник “Острозької Біблії”. Це перше повне друковане видання книг Старого та Нового завітів у перекладі на церковнослов'янську мову. Здійснив його Іван Федоров 1581 р. в Острозі на Волині. Острозька Біблія, мабуть, найвідоміше кириличне стародруковане видання. Її обсяг 628 аркушів (1256 сторінок), що зшиті в 104 зошити. Набір здійснено двома шпальтами по 50 рядків у кожній. Оформлена Острозька Біблія строго і просто. Книга має титульний аркуш. Текст взято в гравіровану по дереву рамку. На звороті титулу – герб князя Острозького, на кошт якого вийшла книга, і вірші, які склав Герасим Смотрицький – письменник і педагог, перший ректор Острозької школи (академії). Загальна концепція художнього конструювання книги затверджує тип оформлення, що був властивий надалі українським стародрукам.

До колекції “Україніка” входять альманахи, прижиттєві видання найвизначніших українських письменників, значна добірка літератури з історії України. Фонд відділу дозволяє глибоко познайомитись також з історією і літературою України на прикладі рідкісних видань. Виокремлено краєзнавчу колекцію “Одесика”, до якої входять видання переважно першої половини XIX ст. Серед колекції книги і українською мовою.

Репрезентовані на виставці раритети готові продемонструвати як ретельно, дбайливо працювали наші пращури над створенням Книги, її досконалим оздобленням. Від дошки до дошки рукописні книги і стародруки просякнуті теплом тих, хто їх створював.

Нетлінні скарби людської мудрості, обереги української духовності чекають відвідувачів у Музеї книги за адресою м. Одеса, Пастера, 13.

Tenyana Podkupko

On expositions at the a Museum of the Books in M.Gor'kyi Odesa State Scientific Library of during the VIII exhibition-forum named Ukrainian books in Odesa region

To attention of readers the information is offering "Ways and cross-roads⁸ D.I. Bagalij's: to the 150th anniversary of birthday" (from collection M.Gor'kyi Odesa State Scientific and the deserved art worker of Ukraine Taras Maksum'uk) and "Keepers of the Ukrainian spirituality" (from collection Odessa state scientific library name M.Gorkogo) which have taken place in the Museum of the book of the M.Gor'kyi Odesa State Scientific.

НАШІ АВТОРИ

Бачинська Олена – д.і.н., професор кафедри історії України Одеського національного університету ім. І.І.Мечникова

Бачинський Анатолій – к.і.н., професор кафедри історії України Одеського національного університету ім. І.І.Мечникова

Білоусова Лілія – заступник директора Державного архіву Одеської області

Вінцковський Тарас – к.і.н., доцент кафедри історії України Одеського національного університету ім. І.І.Мечникова

Гава Олег – заввідділом "Старої Одеси" Одеського державного історико-краєзнавчого музею

Галкіна Алла – директор комунальної установи "Ізмаїльський архів"

Гончарук Тарас – к.і.н., доцент кафедри історії України Одеського національного університету ім. І.І.Мечникова

Гуцалюк Сергій – отаман Чорноморського Гайдамацького з'єднання, полковник Українського козацтва

Діанова Наталя – к.і.н., доцент кафедри історії України Одеського національного університету ім. І.І.Мечникова

Джумига Євген – бакалавр кафедри історії України Одеського національного університету ім. І.І.Мечникова

Дорошенко Оксана – аспірантка кафедри історії України Одеського національного університету ім. І.І.Мечникова

Кіров Вадим – Одеський міський отаман Чорноморського Гайдамацького з'єднання, булавничий Українського козацтва

Кухарук Олександр – к.і.н., доцент кафедри гуманітарних дисциплін Чернігівського державного інститут права, соціальних технологій та праці

Максим'юк Тарас – перший заступник голови правління Одеського обласного відділення українського фонду культури, член Національної спілки журналістів України, заслужений працівник культури України

Мисечко Анатолій – к.і.н., доцент кафедри історії України Одеського національного університету ім. І.І.Мечникова

Музичко Олександр – к.і.н., доцент кафедри історії України Одеського національного університету ім. І.І.Мечникова

Новікова Людмила – к.і.н., доцент кафедри історії України Одеського національного університету ім. І.І.Мечникова

Подкупко Тетяна – к.і.н., зав. Відділом рідкісних видань та рукописів Одеської державної наукової бібліотеки ім. М.Горького

Полторак Володимир – к.і.н., асистент кафедри історії України Одеського національного університету ім. І.І.Мечникова

Сурай Юрій – к.і.н., професор кафедри історії України Одеського національного університету ім. І.І.Мечникова

Уварова Олена – к.і.н., викладач кафедри суспільних наук Одеського державного медичинського університету

Харковенко Владислав – начальник відділу використання документів, інформації та зовнішніх зв'язків Державного архіву Одеської області

Цвітков Роман – аспірант кафедри стародавнього світу та середніх віків Одеського національного університету ім. І.І.Мечникова

Чухліб Тарас – к.і.н., провідний науковий співробітник відділу середніх віків і